

УДК 339.9

Попова Ю.М.*кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка***Радченко Л.М.***асистент
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка***Салогуб А.А.***студентка
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка***ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
США ТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ****TRADE AND ECONOMIC COOPERATION BETWEEN
USA AND UKRAINE UNDER GLOBALIZATION****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено концептуальні засади торговельно-економічного співробітництва США та України в умовах глобалізаційних перетворень. Здійснено аналіз тенденцій розвитку торговельно-економічних відносин між Сполученими Штатами Америки та Україною. Проаналізовано динаміку обсягів торгівлі товарами та послугами між країнами, а також обсягів вкладених інвестицій, основні товарні позиції українсько-американського експорту та імпорту. Обґрунтовано доцільність подальшого співробітництва США та України.

Ключові слова: торговельно-економічне співробітництво, експорт, імпорт, зовнішньоторговельний оборот, інвестиції, глобалізація.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы концептуальные основы торгового-экономического сотрудничества США и Украины в условиях глобализационных преобразований. Осуществлен анализ тенденций развития торгового-экономических отношений между Соединенными Штатами Америки и Украиной. Проанализирована динамика объемов торговли товарами и услугами между странами, а также объемов вложенных инвестиций, основные товарные позиции украинско-американского экспорта и импорта. Обоснована целесообразность дальнейшего сотрудничества США и Украины.

Ключевые слова: торгового-экономическое сотрудничество, экспорт, импорт, внешнеторговый оборот, инвестиции, глобализация.

ANNOTATION

The conceptual foundations of the US and Ukrainian trade and economic cooperation in conditions of globalization transformations has been studied in the article. The analysis of development trends in trade and economic relations between the United States and Ukraine has been fulfilled. The dynamics of trading volume in goods and services between the countries, as well as the volume of investments, the main commodity items of the Ukrainian and American export and import. The expediency of the further cooperation between the US and Ukraine has been grounded.

Keywords: economic and trade cooperation, export, import, foreign trade, investment, globalization.

Постановка проблеми. Головним завданням сучасної зовнішньоторговельної політики України є розбудова стратегічних партнерських відносин з інтеграційними об'єднаннями та окремими країнами, взаємодія з якими має важливе

значення для розвитку національної економіки. Так, серед ключових стратегічних партнерів України на рівні країн – глобальних гравців, що здійснюють значний вплив на розвиток міжнародної торгівлі та тісніше співробітництво з якими дало б можливість надати поштовх і прискорити розвиток і модернізацію національної економіки, чільне місце займають Сполучені Штати Америки. Цей вибір обумовлюється насамперед виключно великою роллю США у світовій економіці та політиці. Жодна важлива подія у світі сьогодні не обходиться без прямої чи опосередкованої участі Сполучених Штатів. Глобалізація світових процесів, у тому числі й економічних, призводить до того, що від стану економіки США великою мірою залежить економічна ситуація в решті держав світу, у тому числі й в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі теоретичні та практичні аспекти формування відносин стратегічного партнерства покладені в основу досліджень широкого кола науковців, зокрема українських учених В. Андрійчука, М. Білоусова, В. Вергуна, В. Грановського, О. Дергачова, І. Жовкви, О. Зарубінського, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, В. Мельника, А. Мокія, Н. Науменко та ін. Серед іноземних авторів, які досліджували відносини стратегічного партнерства в контексті взаємодії між окремими фірмами, варто виокремити Б. Барнса, Д. Волкера, Е. Гейслера, Б. Дейла, Х. Луо, К. Немпсона, А. Родріго, Д. Шена та ін. Питанням розвитку торговельних відносин між Україною і США присвячені наукові праці вітчизняних науковців Т. Буркат, В. Ковалевського, Ю. Козак, Ю. Макогона, Т. Мединської, О. Михайлика, В. Педоса, К. Ржепішевського, В. Шевчука, Н. Штаней.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику

кількість наукових праць щодо особливостей та перспектив розвитку торговельно-економічного співробітництва між Україною та США, існує необхідність ґрунтовних досліджень та спільних проектних рішень у галузях економіки, враховуючи місце Сполучених Штатів у світовому господарстві та їх вплив на динаміку економічної глобалізації у світі й одночасно беручи до уваги національну специфіку економіки України та її довгострокові інтереси. Отже, поглибленого вивчення потребують організаційно-інституційні фактори двостороннього економічного співробітництва даних країн в умовах поширення процесів економічної глобалізації.

Мета статті полягає в аналізі сучасних тенденцій розвитку двосторонніх економічних відносин між Україною та США і розробці пропозицій підвищення їх ефективності.

Вклад основного матеріалу дослідження. Стратегічним напрямом зовнішньої політики України є активна взаємодія з лідером світової торгівлі – США, що дасть змогу країні поліпшити позиції у світогосподарчій системі, забезпечити стійкий економічний розвиток, підвищити рівень національної конкурентоспроможності, зайняти місце у світовому політичному і культурному просторі, досягти високих соціальних стандартів [3].

Результатом ефективної співпраці України і США стало виведення двосторонніх відносин на рівень стратегічного партнерства, що було зафіксовано у Спільній заяві президентів України і США (2005 р.), а згодом закріплено в Хартії про стратегічне партнерство (2008 р.).

Договірною-правова база відносин України та США нараховує 143 документи, які охоплюють широкий спектр галузей двостороннього співробітництва, включаючи торговельно-економічну, науково-технічну, гуманітарну, правоохоронну та ін.

При цьому головними пріоритетами роботи посольства України в Сполучених Штатах Америки в економічному напрямі залишаються розвиток двостороннього співробітництва у торговельно-економічній сфері, пошук шляхів прискорення динаміки двосторонньої торгівлі та підтримка вітчизняних експортерів у виході на ринок США, а також залучення американських інвестицій в економіку України.

Обидві країни активно співпрацювали з метою зменшення бар'єрів у торгівлі та забез-

печення вільного взаємного доступу до ринку. Урядом США Україні надано торговельні пільги в рамках Генералізованої системи преференцій США, скасовано поправку Джексона-Веніка стосовно України, визнано ринковий статус української економіки та проголошено намір сприяти вступу нашої держави до низки міжнародних організацій, зокрема щодо набуття Україною членства в СОТ [8].

За даними Комісії США з міжнародної торгівлі, за 10 місяців 2015 р. загальний товарообіг між США та Україною знизився на 19,1% (або на 350,6 млн. дол.) порівняно з аналогічним періодом минулого року і склав 1487,0 млн. дол. (табл. 1). Позитивне сальдо двосторонньої торгівлі за даний період становило 32,4 млн. дол.

Рис. 1 наочно демонструє, що за останні п'ять років чітко простежується тенденція до зменшення обсягів торгівлі, і вже в 2015 р. вони впали майже в два рази порівняно з 2011 р. При цьому імпорт товарів у всі роки переважав над експортом. Найбільший відрив між ними зафіксовано в 2013 р. – 888 млн. дол. Та вже у 2015 р. цей відрив значно скоротився і становив 32,4 млн. дол.

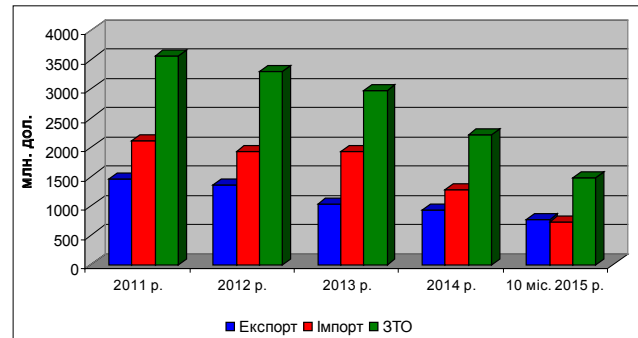

Рис. 1. Динаміка обсягів торгівлі товарами між Україною та США, млн. дол. [6]

При цьому відбулося падіння експорту українських товарів до США на 3,6% (або на 28,6 млн. дол.) та на кінець жовтня 2015 р. становило 759,7 млн. дол. Водночас імпорт американської продукції в Україну впав на 30,7% (або на 322 млн. дол.) та склав загалом на кінець звітного періоду 727,3 млн. дол.

Незважаючи на зменшення загального обсягу українського експорту, за відповідний період із 15-ти основних позицій по 10-ти відбулося зрос-

Таблиця 1

Динаміка обсягів торгівлі товарами між Україною та США, млн. дол. [6]

	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	10 міс – 2014 р.	10 міс. – 2015 р.	Співвідношення	
							2015 р. / 2014 р.	
							%	+/-
Експорт	1460	1352,2	1035,9	934	788,3	759,7	96,4	-28,6
Імпорт	2104	1936,0	1923,9	1278,0	1049,3	727,3	69,3	-322,0
Сальдо	-644	-583,8	-888	-344	-261	32,4	–	–
ЗТО	3564	3288,2	2959,8	2212	1837,6	1487	80,9	-350,6

тання українського експорту до США. Зокрема, значного приросту в експорті українських товарів зазнали три основні товарні групи-лідери, серед них:

- насіння і плоди олійних рослин; насіння інше, плоди і зерна – збільшення поставок на 59,7 млн. дол., або на 424,5%, порівняно з аналогічним періодом 2014 р.;

- продукти неорганічної хімії – збільшення поставок на 52 млн. дол. (на 62,5%);

- молоко та молочні продукти; яйця птахів; натуральний мед; харчові продукти тваринного походження – збільшення поставок на 16,4 млн. дол. (на 97,4%).

Зменшення українського експорту до США пов'язане із падінням обсягів поставок за такими товарними групами українського експорту:

- енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки (1% у загальній структурі експорту) – зменшення поставок на 72 млн. дол., або на 90,5%, порівняно з аналогічним періодом 2014 р.;

- чавун та сталь – зменшення поставок на 43 млн. дол. (на 14,7%);

- вироби з чавуна та сталі – зменшення поставок на 24 млн. дол. (на 25,4%).

Основна частина експорту українських товарів до США припадає на чавун та сталь – 32,76%, далі йдуть продукти неорганічної хімії – 17,82%, вироби з чавуна та сталі – 9,26%, насіння і плоди олійних рослин; насіння інше, плоди і зерна – 9,71%; молоко і молочні продукти; яйця птахів; натуральний мед; харчові продукти тваринного походження – 4,38% (рис. 2). Як бачимо, лише перші дві товарних позиції становлять 50,58% сукупного експорту країни, тому зниження (збільшення) поставок хоча б по одній із зазначених товарних груп значно впливає на загальний рівень експорту та сальдо двосторонньої торгівлі.

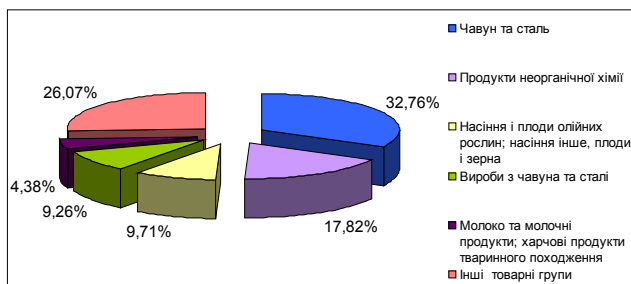

Рис. 2. Структура експорту товарів України до США станом на жовтень 2015 р. [6]

Зростання імпорту до України відбулося по 5-ти з 15-ти основних позицій. Зокрема, по таких товарних групах:

- прилади та апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні – на 8,3 млн. дол.;

- зброя, боєприпаси; їх частини та приладдя – на 4,3 млн. дол.;

- інші готові текстильні вироби; комплекти – на 1,3 млн. дол.;

- аеронавігаційні або космічні апарати; їх частини – на 0,6 млн. дол.

У структурі імпорту американських товарів до України найбільшу частку займають енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки – 35,36%, на другій позиції знаходяться реактори ядерні, котли, машини, апарати і механічні пристрої; їх частини – 19,51%, засоби наземного транспорту, крім залізничного рухомого складу і трамваїв – 5%, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 4,64%, а також прилади та апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні – 3,88% (рис. 3). Тут ситуація аналогічна до експорту: на перші дві позиції припадає більше половини сукупного імпорту України, а саме 54,87% [6].

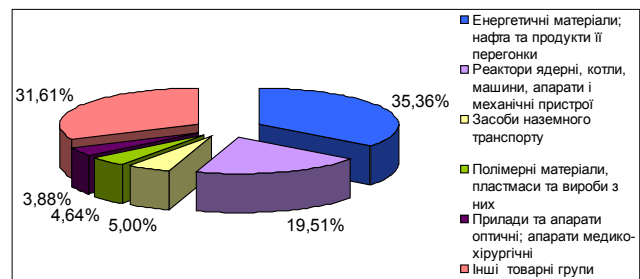

Рис. 3. Структура імпорту товарів США до України станом на жовтень 2015 р. [6]

На сьогодні проблем дискримінаційного характеру в торговельній сфері між Україною та США немає, проте залишаються питання застосування з боку США до України антидемпінгових та компенсаційних захисних заходів, запроваджених на імпорт деяких видів продукції металургійної та хімічної промисловості походженням. У США чинні антидемпінгові обмеження щодо шести видів української продукції (карбамід – 68,26%, нітрат амонію – 156,29%, феросилікомарганець – 163%, сталева арматура – 41,69%, прутки – 116,37%, гарячекатаний прокат – 90,33%). Також існують суперечності щодо розмірів демпінгової маржі для українських підприємств, яка була розрахована ще за часів невизнання ринкового статусу економіки України, тому її розміри є безпідставно великими і, по суті, заборонними. Згідно з чинним законодавством США, перегляд антидемпінгових заходів із метою перерахунку розміру демпінгової маржі можливий лише за умови наявності поставок до США за період дії антидемпінгових обмежень. Однак, зважаючи на високі первісні розрахунки антидемпінгових мит, українські підприємства фактично позбавлені можливості здійснювати поставки власної продукції на американський ринок і в результаті не мають права порушувати проміжний перегляд чинних антидемпінгових обмежень [2].

Позитивним моментом у сфері торгівлі є те, що США надає Україні торгові преферен-

ції згідно з Генералізованою системою преференцій США. Вона призначена для сприяння економічному зростанню в країнах, що розвиваються, шляхом надання пільгового безмитного ввезення на територію США до 5 000 видів товарів із визначених американським урядом країн – бенефіціарів GSP (127 країн і територій). Продукція, що підпадає під безмитний режим ввезення в рамках GSP, включає, зокрема, широкий асортимент промислових товарів, різні види хімічних речовин та мінералів, окремі будівельні матеріали, ювелірні вироби та килими, деякі види сільськогосподарської і рибної продукції та ін.

За оцінками експертів, у рамках GSP Україна щорічно експортувала до США товарів на суму від 70 до 200 млн. дол.

Після дворічної перерви 29 червня 2015 р. у США підписано Закон «Про розширення торгових преференцій», який передбачає відновлення дії GSP до кінця 2017 р. Преференції програми відновлені з 29 липня 2015 р., що дає можливість безмитного ввезення на територію США понад 3 800 видів товарів з України [6].

Триває динамічний розвиток співпраці в енергетиці, агропромисловій сфері та галузі високих технологій, зокрема в авіакосмічній галузі та розробці програмного забезпечення. Так, у 2013 р. компанія DuPont Pioneer відкрила в Україні новий насінневий завод, наприкінці червня відкрила своє представництво в Києві Medtronic – найбільша у світі американська компанія з виробництва медичного обладнання. Україна також надає великого значення реалізації енергетичних проектів за участю американських компаній ExxonMobil та Chevron. У квітні 2013 р. за участю вітчизняних компаній ВО «Південмаш» та КБ «Південне» відбувся успішний запуск ракетносія «Антарес» у рамках контракту з американською компанією Orbital Sciences Corporation.

Нереалізований потенціал двосторонніх відносин, який планується реалізовувати по наростаючій, виходить далеко за межі традиційних сфер співробітництва, таких як, наприклад, торгівля металургійною і хімічною продукцією, та охоплює увесь спектр співпраці в галузях енергетики, сільського господарства, авіакосмічній галузі та надання аутсорсингових послуг в ІТ-сфері, а також медичну, туристичну сферу та готельний бізнес [4].

За даними Державної служби статистики України, експорт вітчизняних послуг до США за дев'ять місяців 2015 р. склав 476,4 млн. дол. (порівняно з першим півріччям 2014 р. відбулося зниження на 5,7%), імпорт склав 208,7 млн. дол. (зниження – на 45%). Позитивне сальдо торгівлі послугами склало 267,7 млн. дол.

Водночас слід зазначити, що без інвестицій неможливе сучасне створення капіталу, забезпечення конкурентоздатності товаровиробників на зовнішніх і внутрішніх ринках. Процеси

структурного й якісного відновлення світового товаровиробництва й ринкової інфраструктури реалізуються винятково шляхом і за рахунок інвестування. Чим інтенсивніше воно здійснюється, тим швидше відбувається відтворювальний процес, тим активніше впроваджуються ефективні ринкові перетворення.

Згідно з даними Державної служби статистики України, за обсягом прямих інвестицій, залучених в економіку України, США посідають дванадцяте місце. Станом на кінець вересня 2015 р. в економіку України залучено 705 млн. дол. американських інвестицій, що складає 1,6% усіх прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку України. Американські прямі інвестиції в Україні вкладені переважно у виробничий сектор, де зосереджено 48,5% від їх обсягу. Слід зазначити, що США є найбільшим донором технічної допомоги Україні – з 1992 р. обсяг допомоги склав понад 4,1 млрд. дол. [6].

На території України працює понад 1,5 тис. підприємств з американським капіталом, у тому числі всесвітньовідомі The Coca-Cola Company, Cargill Inc., Kraft Foods Inc., PepsiCo, S.C. Johnson & Son, Inc., Procter & Gamble, McDonald's, Bunge, Deere & Company, Chevron, Citibank тощо [8].

Українська сторона готова забезпечити сприятливі умови для надходження додаткового іноземного капіталу до держави. Багато з кроків у цьому напрямі вже зроблено. Уряд країни бореться з корупцією декількома способами. Наприклад, запроваджуються міжнародні стандарти корпоративного управління в держпідприємствах та нова процедура призначення директорів, а також вже вводиться обов'язок публікувати фінансову звітність. Окрім того, передбачається розробка нової електронної системи державних закупівель, реформа контролюючих органів, скорочення кількості адміністративних послуг та інше.

Уряд та Національний банк України готові до поступової лібералізації екстрених заходів на фінансових ринках. У жовтні 2015 р. прийнято рішення щодо скасування додаткового імпортного збору, як і планувалося, з 1 січня 2016 р. [1].

Під час офіційного візиту до Києва у жовтні 2015 р. міністр торгівлі США Пенні Пріцкер підтвердила, що окремі реформи Україна здійснює швидко та якісно, цим самим допомагаючи бізнесу. Так, вона згадувала про електронне адміністрування податків та електронний документообіг, які вже дають перші результати. Але український уряд може зробити ще цілу низку ефективних кроків для збільшення потоку інвестицій до її економіки, причому не лише з США, а й з ЄС та інших держав. Також Пенні Пріцкер озвучила ті сфери, реформування яких збільшить інвестиційну привабливість України та розширить можливості для американської економічної допомоги. Це такі галузі, як енер-

гетика, ринок капіталу, податкова система, і найважливіше – протидія корупції та судова реформа.

Разом із міністром торгівлі США в обговоренні проблемних питань під час круглого столу брали участь представники великого американського бізнесу, директори таких компаній, як Westinghouse, Cargill, NCH Capital Inc., Citibank, Honeywell та DuPont.

На думку аналітика української інвестиційної компанії Dragon Capital Олени Білан, перелік компаній, які долучилися до американської делегації, свідчить, що інвесторів цікавлять агропромисловий комплекс, IT-сектор, будівництво й окремі напрями промисловості.

Андрій Гундар, президент Американської торговельної палати в Україні, додає до цього переліку зацікавленість інвесторів ще й транспортну інфраструктуру, енергетику і так звані «інвестиції розвитку», тобто ті напрями, де застосовують найсучасніші технології, наприклад фармацію та аерокосмічну галузь [7].

За підсумками зустрічі представників економічного блоку уряду України на круглому столі з американським бізнесом обидві сторони розробили дорожню карту, яка складається з низки короткострокових дієвих кроків, що збільшать довіру бізнесу та залучать приватний капітал. Обидві сторони підкреслили невідкладність таких кроків і важливість дій із боку українського уряду та Верховної Ради України для прискорення відповідних реформ. За підтримки Сполучених Штатів Україна планує активізувати зусилля у сфері боротьби з корупцією шляхом реформування Генеральної прокуратури та проведення судової реформи; поліпшити податкове адміністрування для забезпечення рівних умов для всіх компаній; зменшити роялті на газ для залучення інвестицій від світових компаній; продовжити дерегуляцію й усунути непотрібні ліцензії та дозвільні документи; ухвалити та імплементувати антипіратське законодавство для захисту прав інтелектуальної власності; повністю запровадити систему електронних закупівель та долучитися до Угоди СОТ про державні закупівлі. Україна також підтвердила свої наміри і надалі впроваджувати сільськогосподарські стандарти, що залучить нові інвестиції; розробити та впровадити продуманий та прозорий план приватизації, що надасть відчутні можливості міжнародним інвесторам, а також провести реформу державної служби.

Департамент торгівлі США продовжує працювати з урядом України для забезпечення повної поінформованості американського бізнесу щодо прогресу в імплементації цих важливих реформ в Україні. Країна спирається на успіх липневого Американсько-українського бізнес-форуму в Вашингтоні, який був організований спільними зусиллями Департаменту й Американської торговельної палати та в якому взяли участь понад 150 провідних американ-

ських і українських представників приватного та державного секторів. За допомогою конференцій, вебінарів, семінарів і різноманітних форумів із представниками провідних американських компаній Департамент торгівлі буде продовжувати зміцнювати ділові зв'язки між Україною та США. Департамент також продовжуватиме надавати Україні технічну допомогу у сфері захисту інтелектуальної власності, державних закупівель та спрощення процедур торгівлі [5].

Висновки. Незважаючи на активну торговельно-економічну співпрацю між двома країнами, тенденції динаміки та структури двосторонньої торгівлі останніх років між Україною та США вказують на значні проблеми у сфері двосторонніх торговельно-економічних відносин. Насамперед це проявляється у значному послабленні торговельних зв'язків і зменшенні обсягів двосторонньої торгівлі, що спричинено падінням обсягів імпорту американської продукції Україною та зміною товарної структури українського експорту в США.

Разом із тим на користь подальшого поступального розвитку перспектив українсько-американського стратегічного партнерства свідчить низка факторів. Серед них – спільні демократичні цінності, незмінність ключових принципів співробітництва, розвинена договірно-правова база, наявність ефективних двосторонніх механізмів, включно з Комісією стратегічного партнерства, спільні інтереси в безпековій, економічній та інших ключових сферах двосторонніх відносин. За останні роки сторони спільно здійснили низку практичних кроків, зокрема з подальшої розбудови інфраструктури партнерства. Сподіваємося, що динаміка та зміст наших двосторонніх відносин визначатимуться ефективністю взаємодії на пріоритетних для обох країн напрямках, тим, що ми зможемо зробити разом в інтересах наших держав, регіону та світової спільноти, адже розвиток українсько-американської торговельно-економічної співпраці сприятиме: підтриманню позитивної динаміки економічного зростання та життєвого рівня населення; підвищенню рівня енергетичної безпеки та послабленню енергетичної залежності України; диверсифікації українського експорту товарів і послуг, поліпшенню його структури; одержанню доступу до передових високих технологій та прискоренню інтеграції до міжнародних структур і організацій.

Подальших досліджень потребують питання спрощених процедур торгівлі між Україною та США.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Айварас Абромавичус обговорив із Пенні Прітцкер розвиток торгівлі між Україною та США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248581586.
2. Король М.М. Українсько-американське торговельно-

- економічне співробітництво / М.М. Король, К.П. Мудренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 11. – Ч. 4. – С. 9–12.
3. Радько О.В. Співробітництво США та України / О.В. Радько, П.Д. Камінський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/8._NPE_2007/Economics/21152.doc.htm.
 4. Розвиток українсько-американських відносин є категорією динамічною [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1519664-oleksandr_motsik_rozvitok_ukraiinsko_amerikanskih_vidnosin_e_kategorie_yu_dinamichnoyu_1845168.html.
 5. Спільна заява Міністра торгівлі США Пенні Пріцкер та Прем'єр-міністра України Арсенія Яценюка щодо необхідності посилення економічних реформ з метою розширення ділових відносин між США та Україною [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248594929.
 6. Стан торговельно-економічного співробітництва між Україною та Сполученими Штатами Америки / Посольство України в Сполучених Штатах Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/trade>.
 7. США допомагають Україні відвоювати позиції в світовій економіці – Пріцкер [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrrudprom.com/digest/SSHA_dopomagayut_Ukran_vdvoyuvati_pozits_v_svtovy_ekonomts__Prts.html.
 8. Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво між Україною та Сполученими Штатами Америки / Торгово-промислова палата Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cci.crimea.ua/2259.html>.